

מלאכת המשכן משלימה את מעשי בראשית

כשבאו האבות הקדושים החזירוהו והורידוהו חזרה אל התחתונים עד ש"עמד משה והורידה מלמעלה (פי' מהרקיע האי) למטה" - חזרתה של השכינה למטה אל התחתונים הושלמה בבניית המשכן.

ולכן בנית המשכן מקבלת משמעות כ"כ גדולה, שכל פעולה שנעשית בה נחשבת למלאכה, משלימה את מעשי בראשית.

וכלשונו של האגלי טל [בפתיחה] ומהו הפעולה שנקרא מלאכה, רבותינו ז"ל למדו שכל הפעולות החשובות שהוצרכו למשכן שעשה משה במדבר - הוא הנקרא אב מלאכה, ודקדקו חז"ל אחר אותם המלאכות החשובות ההם וכו'.

וצריך לדעת שהדבר נוגע אלינו למעשה כמו שכתב הנפש החיים - "ולכן האדם מעם הקודש שכולל כל סדרי בראשית וסדרי המרכבה, כל הבריאה כולה, הוא ג"כ דוגמת ותבנית המשכן וכל כליו, מכוון בסדר התקשרות פרקי אבריו וגידיו וכל כוחותיו"

והביא את דרשת חז"ל על הנאמר במשכן [סנהדרין טז:] וכן תעשו - לדורות, שיאל תחשבו שתכלית כוונתי היא עשיית המקדש החיצוני, אלא תדעו שכל תכלית רצוני בתבנית המשכן וכל כליו, רק לרמוז לכם שממנו תראו וכן תעשו אתם את **עצמכם**, שתיהו אתם במעשיכם הרצויים כתבנית

המשכן וכליו, כולם קדושים ראויים מוכנים להשרות שכינתי בתוכם ממש, זהו יועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'.

הך דהואי במשכן חשיבא קרי לה אב הך דלא הואי במשכן חשיבא לא קרי לה אב. [צ"ו:]

צריך להבין מדוע ערך חשיבות המלאכה נקבעת דווקא עפ"י עשית המשכן - שהיא זאת שמגדירה מהי 'מלאכת מחשבת' בשבת?

מסביר הגאון **רבי דוד כהן** שליט"א עפ"י הגמרא בברכות [נה.] אמר רב יהודה אמר רב יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ, כתיב הכא יומלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעתו וכתיב התם 'ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה' וכתיב 'בדעתו תהומות נבקעו'.

וביאור הדבר הוא שהמטרה והתכלית של הבריאה היתה שיהא לקב"ה דירה בתחתונים, וכמו שאמרו חז"ל (ב"ר ג', ט"ו) "אייר שמואל בר אמי מתחילת ברייתו של עולם נתאוה הקב"ה לעשות שותפות בתחתונים".

[וכן מצינו בדומה במדרש תנחומא (נשא אות ט"ז) "אייר שמואל בר נחמן בשעה שברא הקב"ה את העולם נתאוה שיהא לו דירה בתחתונים כמו שיש לו בעליונים"].

ואכן בתחילת בריאתו של העולם היה עיקר השכינה בתחתונים, אך כיון שחטא אדם הראשון בעץ הדעת ופגם, עלתה השכינה ונסתלקה אל הרקיע הראשון, ומבואר במדרש שעד לדורו של אברהם אע"ה עלתה לרקיע השביעי.

אֱלֹהִים יִצְוֶה אֶפְשָׁר לְקַיֵּם אֶפְיָלֹי עִם צִיָּסִים

'והבריה התיכון בתוך הקרשים' תנא בנס היה עומד. [צח:]

צריך להבין איך יתכן שה' יצווה את עם ישראל לעשות דבר שאפשר לבצע אותו רק ע"י נס? אומר **מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל** שאם ה' מצוה לעשות דבר - ממילא בטוח שיצליחו לעשותו אפילו אם צריך לזה נס!

כך נראה גם מהגמרא בעירובין [נ"ה.] 'דאמר אבדימי בר חמא בר דוסא מאי דכתיב 'לא בשמים היא ולא מעבר לים היא' לא בשמים היא - שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחריה, ואם מעבר לים היא - אתה צריך לעבור אחריה.

ולכאורה איך ניתן לעלות לשמים? אלא שאם ה' היה מצווה ודאי שבציווי כלול - שאם יתאמץ כנדרש ממנו, יזכה לנס ויגיע למקום שנראה כבלתי אפשרי...

[וכן מבאר הגר"א בגמרא קידושין ל: - ואמר ר"ש בן לוי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר 'צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו' ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר 'אלהים לא יעזבנו בידו' - שה' עוזר לו רק אם הוא עשה בעצמו כל מה שיכל לעשות].

ומבואר במדרש שעד לדורו של אברהם אע"ה עלתה לרקיע השביעי.

ההבדל בין אילן לבניין

כך גם האמונה היא מושרשת עמוק בליבם של ישראל, את השתילים הניחו אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב ע"ה, והם הושרשו ונבטו בנו בשיעבוד ויציאת מצרים, בקריאת ים סוף ובמיוחד במעמד הר סיני.

צריך רק להצמיח אותה בליבו של כל איש ישראל בעצמו, עם חינוך נכון, ועבודה מוסרית קבועה, שלא להזניח את האילן המפואר שיכול להתרומם לאלנא רברבא! לעומת זאת בירת שמים לא מצינו שאנו נקראים 'יראים בני יראים' - כי עבודת היראה היא בנית בנין!

המהלך של היראה הוא - עוצמה של עמידה בניסיונות, ומגיעים אליה רק עם עבודה עיקבית - שכוללת תוכנית מסודרת [כמו שהתווה הרמח"ל במסילת ישרים] עם יסודות יציבים, בניה מדויקת של כל נדבך, עד להשלמת הצורה המיוחלת.

וגליא קמי קוב"ה דמהימני ישראל אמר לו הן מאמינים בני מאמינים. [צז.]

הגאון **רבי שלמה ולבה זצוק"ל** ממשיך את האמונה שמושרשת עמוק בלבותיהם של ישראל - לאילן.

כשאדם מעונין לבנות בנין או אפילו לערוך שיפוץ בביתו, הוא לוקח אדריכל שיתכנן את הצורה המדויקת של התוכנית הנדרשת, רוכש את החומרים המתאימים, ומפקח על כל תהליך הבניה לראות שכל נדבך יונח במקום המתאים.

לעומת זאת, הנוטע והזורע - לא עורך תכניות איזה סוג עלים כדאי שהעץ יצמיח, איזה צבע יהיו כל פרי, אלא רק מביא את המין הרצוי, מטמין אותו בקרקע, ומשקה ומזבל, וממתין לתוצאה התואמת לשתיל שהביא.

מדוע בשעת הגזירה היהודים נשאו משאות בזוגות?

אך הגאון רבי דב לנדו שליט"א מביא ראיה מהירושלמי שישנים שעשאוה' פטורים לגמרי. שבירושלמי מסופר [בחגיגה פ"ב הל' א' דף ט. מדפי הירושלמי] שבשעת השמד היו הגויים אונסים את ישראל לשאת משאות ברה"ר ביום השבת, והיו ישראל נושאים שנים שנים כדי שיהא שנים שעשאוה. עד שאמר להם אחד לגויים שיטעינו אותם יחידים, ולאחר שחייבום לטעון יחידים החלו להניח בכרמלית כדי שלא תהא הוצאה מרה"ר לרה"ר. מוכח מכאן ששנים שעשאוה הוי פטור גמור גם מלאו, והוא יותר קל מלעשות הנחה בכרמלית.

רבי יהודה אומר אם לא יכול אחד להוציאו והוציאוהו שנים חייבין ואם לאו פטורין. [צג.]

הנה פטור זה של 'שנים שעשאוה' נוהג גם בשאר מצוות התורה, ונחלקו האחרונים נחלקו ממה הם נפטרים.

הנתיבות המשפט [במקור חיים סי' רס"ו] כתב שנפטרים רק מקרבן אבל עדיין יש איסור מדאורייתא וחייבין כרת וסקילה.

ובספר ישועות מלכו להגר"י מקוטנא זצוק"ל כתב ששנים שעשאוה נפטרו רק מקרבן, אבל יש בהם לאו ומלקות.

אברהם עקד את יצחק לפני שהעלה אותו למזבח

ויפסול את השחיטה די בכך שיעקוד אותו אחרי שהעלה אותו למזבח?

ומתוך שהיות וה' אמר לו - 'והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך', אם לא היה כופת אותו לא היה מקיים את ציווי ה', כי הרי חי נושא את עצמו - ונחשב שיצחק העלה את עצמו.

לכן הוא חייב להקדים ולעקוד אותו תחילה, ורק כך הפעולה של העלאת התייחסה אליו.

את החי במטה פטור אף על המטה.

לימא מתני' רבי נתן ולא רבנן דתניא וכו', אמר רבא אפילו תימא רבנן ע"כ לא פליגי רבנן עליה דרבי נתן אלא בבהמה חיה ועוף דמשרבטי נפשיהו, אבל אדם חי דנושא את עצמו אפילו רבנן מודו. [צד.]

הנה בעקידת יצחק כתוב שכאשר הגיעו אל המקום - 'ויעקד את יצחק בנו וישם אתו על המזבח ממעל לעצים'.

שואל הגאון רבי ראובן קרלינשטיין זצוק"ל מדוע אברהם עקד אותו עוד בטרם העלה אותו על המזבח, הרי כדי שלא יפרכס

מדוע החמירו בעונשו של החושד?

שגורם לו להתבצר בעמדתו, וכמעט ואין סיכוי שיחזור עליו בתשובה, לכן מיד נפרעין מגופו.

ביתר שאת חידד זאת **המהרי"ל דיסקין** זצוק"ל [בשו"ת סוף חלק פסקים] אם ניקח כדוגמא עיר שיש בה עשרה יהודים בלבד, הראשון שחטא ר"ל, נחשב פורץ גדר, ושבר את מחסום הבושה.

אמר ריש לקיש החושד בכשרים לוקה בגופו דכתיב והן לא יאמינו לי וגו', וגליא קמי קוב"ה דמהימני ישראל, אמר לו הן מאמינים בני מאמינים! ואתה אין סופך להאמין וכו', ממאי דלקה דכתיב ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך וגו'. [צ"ז.]

שנינו במסכת כלה [פ"ט] לעולם יהו כל בני אדם חשובין לפניך כליסטים, וצריך להבין הרי אסור לחשוד בכשרים?

ומה גם שמסופר שם על ר' יהושע שהכניס אורח וחשש ממנו שמא יגנוב, לכן השכיב אותו בעלית הגג, ונטל את הסולם, בלילה האורח אסף כלים מביתו של ר' יהושע בטליתו, וכשרצה לרדת נפל ושבר את מפרקתו.

ויש להבין מדוע ר' יהושע לא חשש ללקות בגופו מצד 'החושד בכשרים'?

הגאון **רבי יונתן שרגא דומב** שליט"א מביא שהגמרא במסכת כלה עצמה שואלת - והתנן אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו? ותירצה לא קשיא כאן במכיר כאן בשאינו מכיר, כלומר שאם מכירו שהוא צדיק וכשרי אסור לחשד אותו, ואם אינו מכירו מותר לחשדו כליסטים.

פשר ענין זה נלמד מדבריו של המאירי שכתב שמידה זו של 'החושד בכשרים' תביאהו להיות הצדיקים כרשעים אצלו, אחר שהוא חושד בפעולת הצדיק כמו שראוי לחשוד בפועל אדם רשע, ועם זאת המחשבה לא יכריח טבעו להיותו שומע למצות חכמים, כי יחשדם גם כן בדבריהם, וכן לא ישמע לתוכחתם אחר שהוא חושדם שהם יכשלו בהם - במה שמוכיחים בני האדם.

כלומר החומרה הנוראה של החושד בכשרים היא - שבאמצעות הטענות שמעליל על גדולי ישראל הוא משחרר את עצמו מהחובה להתכופף לדעתם, ולציית להוראותיהם, ומאבד את השפעתם הטובה.

בזה מיושבת גם שאלתו של **העיון יעקב** [בעין יעקב] למה נשתנתה עבירה זו מכל העבירות, שכאן העונש הוא על הגוף תחילה, ולא על ממונו, והרי מקובלנו שאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה?

אלא שהסיבה שה' ממתין מלפגוע בגופו של האדם היא שמא בינתיים יתן על ליבו לחזור בתשובה, אבל כאן מדובר בעוון

פרשת שלח

וַיְהִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקְשֵׁשׁ

עֲצִים בַּיּוֹם הַשִּׁבְעִית:

כתוב בדעת זקנים מבעלי התוספות: "ולמה נסמכה פרשת מקושש לפרשת ציצית? לפי שבשעה שחלל המקושש את השבת, אמר משה לפני הקב"ה: ריבון העולמים, כתוב בתפילין 'למען תהיה תורת ה' בפיק', וצוית שלא לנשאם בשבת, היה זה נושאן - היה נזכר ולא חלל את השבת, אמר הקב"ה: הריני קובע ומצוה להם מצוה אחת שעל ידה יהיו נזכרין מן המצות, כמו במצות תפילין, ותהיה נוהגת בשבת, וזו היא מצות ציצית"

ולכאורה הדברים נשמעים כמדרש פליאה! ובמיוחד שהרי המקושש חילל במזיד - עם עדים והתראה, והתיר את עצמו למיתה כשאמר 'אף על פי כן', ומה תועיל הציצית להזכיר לו?

מסביר **מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א** עפ"י התוספות בב"ב [ק"ט]: שהביא את המדרש שהמקושש לשם שמים נתכוין, 'שהיו אומרים ישראל כיון שנגזר עליהן שלא ליכנס לארץ ממעשה מרגלים, שוב אין מחויבין במצות, עמד וחילל שבת כדי שיהרג, ויראו אחרים'.

מבואר שהוא חשש שמא ישכחו את מצוות ה', עד שיכנסו לאר"י, ואילו היה להם תפילין או ציצית הוא לא היה חושש לזה, ולא היה מחלל.

לעומת זאת השני שיחטא באותו חטא, אינו צריך לעזות כל כך גדולה, לא רק בגלל שיש לו אדם אחד פחות להתבייש ממנו, אלא כי יש לו גיבוי ריגשי מהחוטא הראשון. העצה של חז"ל היא לדון לכף זכות! כאשר אדם יחזיק על ליבו שכולם צדיקים, לא ימצא לנו פתח לפרוץ את גדר הבושה, להקדיח תבשילו ברבים, אבל מי שיראה בכל אחד שמץ דופי, הוא עצמו עלול להיכשל ח"ו. ולפי זה מהלך הדברים הוא שברגע שאמר משה שהוא חושד את בני ישראל שהם אינם מאמינים, כביכול היה אצלו פגם של 'חושד', וכך נגרם לו איזה חיסרון מסוים בחומרה של האמונה, עד שבסופו של דבר היתה אצלו פגיעה שהתבטאה ביען לא האמנתם ב"י.

[בנוסף הביא הגרי"ש דומב כמה שיטות שנאמרו בנושא, ודן אם יועילו לתרץ את הענין. תחילה מביא שבספר חסידים [סי' תתרפ"ח] חילק שמה שאמרו חכמים החושד בכשרים לוקה בגופו זה מי שחושד בפה דווקא, אבל להישמר ממנו - ודאי שצריך.

והחסבר הוא שעיקר איסור חושד בכשרים הוא מצד שמבייש אותו, עפ"י דבריו מובן מדוע מותר היה לר' יהושע להישמר מהאורח בלי לביישו. אמנם דברים אלו קשים להולמם על עצם הדין, שהלא מקור האיסור נלמד ממשנה רבינו, שכאשר הוא דיבר - בני ישראל הרי לא שמעו ולא ידעו כלל, ובכל זאת נענש. דעה נוספת הביא מספר עבודת המלך, שמדקדק מהרמב"ם שהאיסור הוא דווקא בחושד על העבר, שמה הנחשד עשה או לא עשה דברים שאסור לעשותם, אבל כשדנים על העתיד מותר לו לחשוד ולחשוש, ולכן חשש רבי יהושע שמה האורח שבביתו יגנוב. ברם תירוץ זה נסתר גם מהגמרא דידן שהרי משה דיבר על העתיד, וגם מהגמרא ביומא [יט:]: שאחר שהיו משביעין את הכהן הגדול שלא יתקן בחוץ ויכניס בפנים, היו בוכים, מפני שחשדוהו בצדוקי, וכל החושד בכשרים לוקה בגופו, והרי מדובר שחשדו את הכהן הגדול שמה יכין למחרת בחוץ].

החילוק בין הרמזים לייג מידות

לא קיבלה מרבו אי אפשר לפסוק הלכה על פיה. אבל מכל מקום עדיין היא נחשבת לרמז, אם אדם יודע לדון גזירה ודן אותה מעצמו, הידיעה אמיתית, אלא שאין פוסקים הלכה על פיה. ולפי זה מאחר שהנידון אם מקושש זה צלפחד אינו נוגע להלכה, רבי עקיבא יכול לדון גזירה שווה על זה מעצמו, אלא שר' יהודה בן בתירא טען אם לא קיבלת לימוד זה מרבך הרי זה אומר שהתורה כיסתה ואתה מגלה אותה. [ועל פי זה מפרש את הגמרא במנחות [כ"ט:]: אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו: רבש"ע, מי מעכב על ידך? אמר לו: אדם אחד יש, שעתיד להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. אמר לפניו רבש"ע הראהו לי, אמר לו חזור לאחורך, הלך וישב בסוף שמונה שורות, ולא היה יודע מה הן אומרים, תשש כחו, כיון שהגיע לדבר אחד אמרו לו תלמידיו - רבי מנין לך? אמר להן הלכה למשה מסיני, נתיישבה דעתו. הסיבה שהתלמיד שאל כנראה היתה כשהגיעו לדבר שנוגע להלכה, וכך הניח את דעתו של משה שא"א לפסוק דבר מבלי שנמסר לו.]

ת"ר מקושש זה צלפחד וכו' דברי ר' עקיבא, אמר לו ר' יהודה בן בתירא: עקיבא, בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין, אם כדבריך - התורה כיסתה ואתה מגלה אותה, ואם לאו - אתה מוציא לעז על אותו צדיק. ואלא, הא גמר גזירה שוה גזירה שווה? לא גמר. [צ"ז.]. הנה הערוך כתב [הובא בגליון] שרבי עקיבא לא גמר גזירה שוה זו מרבו, וצריך ביאור אם אכן הוא לא שמע גזירה שווה זו מרבו, איך אמרה, הרי אין אדם דן גז"ש מעצמו? מסביר הגאון רבי שמחה וסרמן זצוק"ל בשם אביו הגר"א וסרמן הי"ד שיש הבדל בין המדות שהתורה נדרשת בהן, לבין הרמזים שנרמזו בתורה, [כעין אותן שמצינו בבעל הטורים על החומש]. שאותם הרמזים - אף על פי שהן אמת, אי אפשר לפסוק הלכה על פיהן, אלא רק אם ההלכה ידועה כבר, יכולים למצוא אותה רמוזה בתורה שבכתב באותו מקום. אבל המידות שהתורה נדרשת בהן - ניתנו לפסוק הלכה על פיהן - וכמבואר בגמרא [קידושין ל"ז ע"א] מקרא ד'אלו החוקים והמשפטים', וכן נפסק ברמב"ם פ"א מהלכות ממרים. ונראה לומר שהכלל שאין אדם דן גזירה שווה אלא אם כן קיבלה מרבו זו הלכה בדין מדות שהתורה נדרשת בהן, שאם

האומנות המיוחדת של טויות העיזים

הגאון רבי אברהם ארלנר שליט"א מביא שמרן הגרי"ז סולוביצ'יק זצוק"ל מקשה מדוע מוזכר בתורה צורת עשית היריעות בתוך הפירוט של הדברים שהביאו למשכן? והסביר הגרי"ז שהנשים הללו תרמו את עצמם - ונרתמו לטוות את היריעות [ולכן היו צריכים באמת להקדיש את העיזים לפני הטוויה, כדי שיהא 'מלאכתם בקודש']. ובה מוסבר גם מדוע בפרשת תרומה התרומה נקראת 'עיזים' - אפילו שהכוונה לנוצה של עיזים, כי תרמו אותם עם העיזים, כדי שיוכלו לטוות אותם על העיזים עצמם.

ת"ר יריעות התחתונות של תכלת ושל ארגמן ושל תולעת שני ושל שש, ועליונות של מעשה עזים, וגדולה חכמה שנאמרה בעליונות יותר ממה שנאמרה בתחתונות, דאילו בתחתונות כתיב 'וכל אשה חכמת לב בידיה טוו' ואילו בעליונות כתיב 'וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוו את העיזים' ותניא משום ר' נחמיה שטוף בעזים וטווי מן העיזים. [צט.]. ברש"י על התורה מסביר שטוו את העיזים - היא היתה אומנות יתירה, שמעל גבי העיזים היו טווין אותם.

הכנת רימון יד מפירורי לחם

אמנם הגרש"ז אויערבך זצוק"ל הקשה א"כ איך מותר לקלוע חלות ולהכין קציצות ביו"ט, הרי הוא מדבק חלקים, ומשווה להם צורה? ותירץ שדבר הנעשה לימים הרבה, חז"ל אסרו גם כשעושה אותו לבו ביום, ולא מה שאמור להאכל בו ביום. ויצא שם האסיר לשאת העיסה המדוברת מפירורי לחם - יש לחוש למלאכת בונה, אך אם הוא הכין אותה החתיכת לחם אחת, שאין בה דיבוק חלקים, פטור.

אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה חולב חייב משום מפרק מחבץ חייב משום בורר מגבן חייב משום בונה. [צ.ה.]. היה מעשה באסיר שכדי להפחיד את הסוהרים - הכין צורה של רימון יד מפירורי לחם שחסך מפיתו, ולש אותם עם מים לעיסה שממנה יצר את הצורה הזו כדי לנסות להימלט באמצעותה. הגאון רבי יצחק זילברשטין שליט"א דן האם עשית צור כזו בשבת יש בה איסור מצד 'מלאכת בונה'? החיי אדם כתב שגם בדברי מאכל שייך בנין, כגון המגבן, או המדבק פירות לעשותם תמונה - חייב משום בונה, ולפי דבריו נראה שחייב.

לתגובות הערות והארות וכן לקבלת הגיליון במייל ניתן לפנות: peninim88@gmail.com הפנינים מלוקטים ונערכים בשינויי עריכה וקיצור נדרשים